

คุณภาพชีวิตการทำงานของครู

ความหมาย

คุณภาพชีวิตการทำงานของครู (Work Life Quality of Teacher) หมายถึง ความพึงพอใจของครูที่มีต่อระดับการปฏิบัติของสถานศึกษาในองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานของครู

ความเป็นมา

บุคคลที่ทำงานในองค์กรต่างๆ เช่น ครูทำงานในโรงเรียนย่อมต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคคลในองค์กร องค์กรจึงต้องดำเนินการให้บุคลากรได้ทำงานภายในสภาพแวดล้อมที่ดีและมีสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนรายได้เพื่อให้บุคลากรมีความรู้สึกพึงพอใจว่าการปฏิบัติงานในองค์กรนั้นทำให้เขามีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี กระทรวงศึกษาธิการของไทยได้พยายามพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่มีคุรุสภาเพื่อส่งเสริมสวัสดิการและการทำงานของครู มีการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ มีระบบการเลื่อนขั้น เลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือน เพื่อให้ครูได้รับเงินเดือนสูงขึ้น มีสวัสดิการให้ครู เช่น มีสหกรณ์ครู มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือครูที่เรียกว่า ช.พ.ค. พยายามปรับปรุงสถานศึกษาให้เป็นสถานที่ที่น่าทำงาน เป็นต้น

เรื่องคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานในองค์กรต่างๆ นี้ มีแนวคิดมานานแล้วตั้งแต่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการเสนอนิยามของคุณภาพ

ชีวิต คุณภาพชีวิตการทำงาน และศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานกันมาอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น ฮูสและคัมมิงส์ (Huse and Cummings, 1980) ได้นิยามคุณภาพชีวิตของการทำงานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของการทำงานว่า หมายถึง แนวทางที่คำนึงถึงคน งาน และองค์กร ใน 2 ประการ ได้แก่ (1) ความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ปฏิบัติงาน และประสิทธิผลขององค์กร (2) การส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงานที่สำคัญ วอลตัน (Walton, 1974) เสนอว่า องค์กรประกอบเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี มี 8 ประการ ดังนี้

- (1) มีค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ
- (2) มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ
- (3) มีการพัฒนาความสามารถของบุคคล
- (4) มีความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน
- (5) มีความผูกพันกับเพื่อนร่วมงาน
- (6) มีระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน
- (7) มีความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน เช่น การแบ่งเวลาระหว่างการทำงานกับการพักผ่อนส่วนตัวและเวลาสำหรับครอบครัว
- (8) มีความสัมพันธ์กับสังคม เช่น บุคคลในองค์กรต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ตามโรงงานอุตสาหกรรม บริษัท ห้างร้าน ธุรกิจใหญ่ๆ ได้ดำเนินกิจการโดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานอยู่เสมอ

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตการทำงาน ของครู

พจน์ เจริญสันเทียะ (2550) วิจัยพบว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตการทำงานของครู มี 15 องค์ประกอบ 63 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 หลักการกำหนดค่าตอบแทน มี 7 ดัชนีชี้วัด ดังนี้

1. สถานศึกษามีการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของงานไว้ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ เพื่อกำหนดเกี่ยวกับค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยว

2. สถานศึกษามีการสำรวจความพึงพอใจเกี่ยวกับค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยวที่ราชการจัดให้แก่ข้าราชการครู

3. สถานศึกษามีการสำรวจความต้องการของข้าราชการครูเกี่ยวกับค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยวที่ต้องการให้สถานศึกษาจัดให้เป็นระยะๆ

4. สถานศึกษามีการจัดการสื่อสารแบบสองทางสำหรับส่วนราชการ และข้าราชการครูเกี่ยวกับความต้องการ และความพึงพอใจในค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยวที่ส่วนราชการจัดให้

5. ส่วนราชการมีการจ่ายค่าตอบแทนในรูปแบบตัวเงินและการจัดสวัสดิการรวมทั้งสิทธิประโยชน์เกี่ยวให้แก่ข้าราชการครูอย่างเหมาะสมกับภาวะค่าครองชีพและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

6. ส่วนราชการมีการจ่ายค่าตอบแทนที่ไม่ใช่ตัวเงินแต่เป็นลักษณะความก้าวหน้าของงาน

7. ส่วนราชการกำหนดให้การลาศึกษาต่อเป็นสวัสดิการ

องค์ประกอบที่ 2 การจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินโดยตรงและโดยอ้อม มี 3 ดัชนีชี้วัด ดังนี้

8. ส่วนราชการมีการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินโดยตรง เช่น เงินเดือน เงินค่าล่วงเวลา

9. ส่วนราชการมีการจ่ายค่าตอบแทนโดยอ้อม เช่น ค่ารักษาพยาบาล วันหยุด วันลากิจวันลาป่วย ให้แก่ข้าราชการครูอย่างเหมาะสม

10. ส่วนราชการมีการให้บริการประกันสุขภาพกับข้าราชการครูอย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่ 3 ผลตอบแทนที่ไม่ใช่ตัวเงินแต่เป็นลักษณะของความพึงพอใจ

11. ส่วนราชการให้สิทธิประโยชน์เกี่ยวด้านความมั่นคงของข้าราชการครูทั้งขณะทำงานและเกษียณอายุราชการ

12. มีการจัดสายบังคับบัญชาของข้าราชการครูในสถานศึกษาให้เกิดความชัดเจนในการทำงานและการประสานงาน

13. มีการส่งเสริมตำแหน่งของข้าราชการครูในสถานศึกษาให้มีโอกาสก้าวหน้าสูงขึ้น

14. งานที่ปฏิบัติในสถานศึกษาสอดคล้องกับความพึงพอใจของข้าราชการครู

องค์ประกอบที่ 4 การบริหารอย่าง ยุติธรรม

15. ผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาอย่างโปร่งใส
16. ผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาอย่างมีคุณธรรม
17. ผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาด้วยความรับผิดชอบ
18. ผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม
19. ผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาโดยยึดระเบียบกฎหมายและวัฒนธรรมของสถานศึกษา
20. ผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาโดยการกระจายอำนาจในการบริหารและจัดการในสถานศึกษาเพื่อให้ข้าราชการครูได้ทำงานอย่างคล่องตัว

องค์ประกอบที่ 5 การดำเนินการทาง กฎหมาย

21. มีการกำหนดสิทธิประโยชน์ให้สำหรับข้าราชการครูที่ถูกดำเนินการทางกฎหมายแต่ไม่มีความผิด
22. มีการให้การอบรมด้านกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นสาเหตุของการถูกดำเนินการทางกฎหมาย
23. มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานในสถานศึกษาให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย
24. มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่ 6 คุณลักษณะของผู้ บริหาร

25. ผู้บริหารไม่ยึดติดกับตำแหน่งและไม่ถือยศถือตำแหน่ง
26. ผู้บริหารมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม
27. ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
28. ผู้บริหารเป็นนักประชาธิปไตย
29. ผู้บริหารมีฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคง

องค์ประกอบที่ 7 บทบาทของผู้บริหาร

30. ผู้บริหารมีบทบาทเป็นผู้จัดการบริหารสถานศึกษา
31. ผู้บริหารมีบทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ
32. ผู้บริหารมีบทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา
33. ผู้บริหารมีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน
34. ผู้บริหารมีความรอบรู้เกี่ยวกับภารกิจของสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 8 ความรับผิดชอบของผู้ บริหาร

35. ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา
36. ผู้บริหารมีความรับผิดชอบในมติของคณะกรรมการสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 9 ความมุ่งมั่นในความ สำเร็จของผู้บริหาร

37. ผู้บริหารมีความต้องการความสำเร็จในอาชีพ
38. ผู้บริหารมีความต้องการความสำเร็จในชีวิต

39. ผู้บริหารมีความมั่นใจในตนเอง

องค์ประกอบที่ 10 หลักการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

40. สถานศึกษาสามารถระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับการทำงานที่เกิดขึ้น

41. สถานศึกษามีการพัฒนาปรับปรุงการทำงานของข้าราชการครูด้านความรู้ ทักษะและจริยธรรมที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการทำงานในปัจจุบัน

42. สถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมของข้าราชการครูให้สอดคล้องกับความต้องการในอนาคตเพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่จะใช้กับการทำงานในอนาคต

องค์ประกอบที่ 11 กระบวนการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

43. สถานศึกษามีการประเมินความต้องการการพัฒนาและการฝึกอบรมของข้าราชการครู

44. สถานศึกษามีหลักสูตรและโปรแกรมเพื่อการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

45. สถานศึกษามีกระบวนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

46. สถานศึกษามีกระบวนการประเมินผลการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

47. สถานศึกษาใช้นวัตกรรมและการใช้สื่อที่ทันสมัยประกอบการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

48. สถานศึกษาสร้างระบบการพัฒนาและการ

ฝึกอบรมข้าราชการครูอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 12 การนำผลการพัฒนาและการฝึกอบรมไปใช้

49. สถานศึกษาแจ้งผลการประเมินให้ผู้เข้ารับการพัฒนาและการฝึกอบรมทราบทุกครั้ง

50. สถานศึกษามีคณะกรรมการติดตามผลการประเมินการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครูเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

51. สถานศึกษาแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เข้ารับการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

52. สถานศึกษามีระบบฐานข้อมูลผลการประเมินผู้เข้ารับการพัฒนาและการฝึกอบรมข้าราชการครู

องค์ประกอบที่ 13 หลักการประเมินผลของข้าราชการครู

53. สถานศึกษากำหนดเกณฑ์การประเมินผลการทำงานของข้าราชการครูที่ได้มาจากมาตรฐานหรือเป้าหมายของงาน

54. สถานศึกษาเปรียบเทียบผลการทำงานของข้าราชการครูกับเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดไว้

55. สถานศึกษาประเมินผลการทำงานของข้าราชการครูตามสภาพจริง

องค์ประกอบที่ 14 วิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครู

56. สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะบุคคลร่วมกันประเมินผลการทำงานของ

ข้าราชการครู

57. สถานศึกษาทำการประเมินผลการทำงาน
ของข้าราชการครูตามหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

58. สถานศึกษาทำการประเมินผลการทำงาน
ของข้าราชการครูเพื่อพัฒนาทีมงาน

59. เครื่องมือที่ใช้ประเมินมีความเที่ยงตรง

60. เครื่องมือที่ใช้ประเมินมีความเชื่อมั่น

องค์ประกอบที่ 15 บรรยากาศและเงื่อนไข
ที่ดีในการปฏิบัติงาน

61. สถานศึกษามีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการ
ทำงาน

62. สถานศึกษามีความพร้อมที่เอื้อต่อการ
ทำงาน

63. ข้าราชการครูในสถานศึกษามีความรู้รัก
สามัคคี

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตการทำงานของครู

ดัชนีชี้วัดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงาน
ของครู ตามที่พจน์ เจริญสันเทียะ พัฒนาขึ้นไว้นี้
สามารถนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อให้ครู
ตอบซึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติของสถานศึกษาว่า
ในสถานศึกษามีการปฏิบัติมากน้อยเพียงใดและ
สอบถามความพึงพอใจของครูที่มีต่อการปฏิบัติ
ตามแต่ละดัชนีนั้นว่าครูมีความพึงพอใจมากน้อย
เพียงใด ผลการตอบ 2 ประการนี้ จะเป็นสิ่ง
บ่งชี้ได้ว่าครูมีคุณภาพชีวิตการทำงานเป็นเช่นไร
แบบสอบถามนี้มีค่าความเชื่อมั่น .98 แต่ละดัชนีมี
อำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .21 ถึง .86 แบบสอบถาม
มีความเที่ยงตรงเชิงพินิจจากผู้เชี่ยวชาญ มีความ
เที่ยงตรงตามโครงสร้างและมีความเที่ยงตรงตาม
สภาพสูง ในการตรวจให้คะแนนแต่ละดัชนีมีค่า
ระหว่าง 1 หมายถึง ปฏิบัติหรือพอใจน้อยที่สุด ถึง
5 หมายถึง ปฏิบัติหรือพอใจมากที่สุด ตัวอย่างของ
แบบสอบถามมีดังนี้

แบบสอบถาม ระดับการปฏิบัติในองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู
ของสถานศึกษา และระดับความพึงพอใจของครูที่มีต่อระดับการปฏิบัติของสถานศึกษา
ในองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู

คำชี้แจงในการตอบ

1. แบบสอบถามนี้ ถามท่านซึ่งเป็นครูผู้สอนอยู่ในโรงเรียนที่ท่านปฏิบัติงาน ว่าโรงเรียนของท่านได้ปฏิบัติในแต่ละดัชนีมากน้อยเพียงใด และท่านมีความพึงพอใจต่อระดับการปฏิบัติของสถานศึกษาในแต่ละดัชนีมากน้อยเพียงใด

2. ระดับการปฏิบัติของสถานศึกษา และระดับความพึงพอใจของครู ในองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติ หรือระดับความพึงพอใจ	มากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติ หรือระดับความพึงพอใจ	มาก
3	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติ หรือระดับความพึงพอใจ	ปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติ หรือระดับความพึงพอใจ	น้อย
1	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติ หรือระดับความพึงพอใจ	น้อยที่สุด

3. ให้ท่านพิจารณาว่าแต่ละดัชนี สถานศึกษาได้ปฏิบัติในดัชนีเหล่านั้นในระดับมากน้อยเพียงใด และท่านมีความพึงพอใจต่อระดับการปฏิบัติของสถานศึกษาของท่านมากน้อยเพียงใด ดังตัวอย่าง

ดัชนี (ตัวอย่าง)	ระดับการปฏิบัติของสถานศึกษา					ระดับความพึงพอใจต่อการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
องค์ประกอบที่ 0 หลักการกำหนดค่าตอบแทน										
0. สถานศึกษามีการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของงานไว้ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ เพื่อกำหนดเกี่ยวกับค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับ		✓						✓		
00. สถานศึกษามีการสำรวจความพึงพอใจเกี่ยวกับค่าตอบแทนสวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับราชการจัดให้แก่ข้าราชการครู				✓					✓	

ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมของศาสนาของครู การ
 ประหยัดของครู ความรับผิดชอบในหน้าที่ของครู
 มนุษย์สัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานของครู การปฏิบัติ
 ตนตามหลักศีลธรรมของศาสนาของผู้อำนวยการ
 โรงเรียน การประหยัดของผู้อำนวยการโรงเรียน
 และความรับผิดชอบของผู้อำนวยการโรงเรียน

การนำมาใช้

สถานศึกษาควรปฏิบัติและพัฒนาองค์ประกอบ
 คุณภาพชีวิตการทำงานของคุณครูให้มากเพื่อคุณภาพ
 ชีวิตการทำงานของคุณครูไทยจะได้ดีขึ้น ซึ่งจะมีผล
 ต่อคุณภาพของลูกศิษย์และคุณภาพการศึกษา
 ของไทย โดยที่ครูและผู้อำนวยการโรงเรียนต้อง
 ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ครูและผู้
 อำนวยการโรงเรียนนับถือ ซึ่งจะทำให้ทั้งครูและ
 ผู้อำนวยการมีการประหยัดและมีความรับผิดชอบ

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- พจน์ เจริญสันเทียะ. (2550). การพัฒนาดัชนีคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศษ. ด. (การบริหารการศึกษา). นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- พิมล วิเศษสังข์. (2554) ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของครูที่มีต่อระดับการปฏิบัติของสถานศึกษาในองค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศษ. ด. (การบริหารการศึกษา). นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- Huse, E.P.K. and Cummings, E.E. (1980). **Organization Development and Change**. New York : West Publishing Company.
- Walton, Richard. (1974). "Improving the Quality of Work Life," **Harvard Business Review**. 52 (3) : 12 – 16.